DOMSTOLENS DOM (Sjette Afdeling)

12. juni 2003 *

I sag C-97/01,

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved S. Rating og F. Siredey-Garnier, som befuldmægtigede, og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøger,

mod

Storhertugdømmet Luxembourg ved J. Faltz, som befuldmægtiget,

sagsøgt,

angående en påstand om, at det fastslås, at Storhertugdømmet Luxembourg har tilsidesat sine forpligtelser, idet det ikke i praksis sikrer en effektiv gennemførelse i luxembourgsk ret af artikel 4d i Kommissionens direktiv 90/388/EØF af 28. juni 1990 om liberalisering af markedet for teletjenester (EFT L 192, s. 10), som ændret ved Kommissionens direktiv 96/19/EF af 13. marts 1996 (EFT L 74, s. 13),

* Processprog: fransk.

har

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, J.-P. Puissochet, og dommerne C. Gulmann, V. Skouris, F. Macken og N. Colneric (refererende dommer),

generaladvokat: L.A. Geelhoed
justitssekretær: R. Grass,

på grundlag af den refererende dommers rapport,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 4. juli 2002,

afsagt følgende

Dom

1 Ved stævning indleveret til Domstolens Justitskontor den 27. februar 2001 har Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber i medfør af artikel 226 EF anlagt sag med påstand om, at det fastslås, at Storhertugdømmet Luxembourg har tilsidesat sine forpligtelser, idet det ikke i praksis sikrer en effektiv gennemførelse i luxembourgsk ret af artikel 4d i Kommissionens direktiv 90/388/EØF af 28. juni

1990 om liberalisering af markedet for teletjenester (EFT L 192, s. 10), som ændret ved Kommissionens direktiv 96/19/EF af 13. marts 1996 (EFT L 74, s. 13, herefter »direktivet«).

De relevante retsregler

De fællesskabsretlige bestemmelser

2 Direktivets artikel 2 bestemmer:

»1. Medlemsstaterne drager omsorg for at afskaffe alle foranstaltninger, der tildeler:

a) eksklusive rettigheder til tilrådighedsstillelse af teletjenester, herunder oprettelse og tilrådighedsstillelse af telenet, der kræves for at stille sådanne tjenester til rådighed

b) særlige rettigheder, der begrænser antallet af virksomheder godkendt til tilrådighedsstillelse af sådanne teletjenester eller sådanne net til to eller flere, på grundlag af andet end objektive, forholdsmæssige og ikke-diskriminerende kriterier,

eller

c) særlige rettigheder, der på grundlag af andet end objektive, forholdsmæssige og ikke-diskriminerende kriterier bemyndiger flere konkurrerende virksomheder til tilrådighedsstillelse af sådanne teletjenester eller oprettelse eller tilrådighedsstillelse af sådanne net.

2. Medlemsstaterne træffer de nødvendige forholdsregler for at sikre, at enhver virksomhed har ret til tilrådighedsstillelse af alle de i stk. 1 omhandlede teletjenester eller oprettelse eller tilrådighedsstillelse af de i stk. 1 omhandlede net.

Medlemsstaterne kan, uden at det berører artikel 3c og artikel 4, stk. 3, opretholde særlige og eksklusive rettigheder indtil den 1. januar 1998 for taletelefoni og oprettelse og tilrådighedsstillelse af offentlige telenet.

Medlemsstaterne sikrer, at alle resterende restriktioner for tilrådighedsstillelse af andre teletjenester end taletelefoni via de af udbyderen af teletjenesten oprettede net, brug af tredjemands infrastrukturer og deling af net, andre faciliteter og arbejdssteder ophæves, og at de pågældende foranstaltninger meddeles Kommissionen senest den 1. juli 1996.

Hvad angår datoerne i andet og tredje afsnit og i artikel 3 og artikel 4a, stk. 2, vil medlemsstater med mindre udviklede net efter anmodning få forlænget gennem-

førelsesperioden med op til fem år, og medlemsstater med meget små net vil efter anmodning få forlænget gennemførelsesperioden med op til to år, hvis det er nødvendigt for at opnå den krævede strukturtilpasning. [...]

3. Medlemsstater, der anvender en licens-, en generel godkendelses- eller en anmeldelsesprocedure for tilrådighedsstillelse af teletjenester eller oprettelse eller tilrådighedsstillelse af telenet med henblik på at opfylde de væsentlige krav, sikrer, at de pågældende betingelser er objektive, ikke-diskriminerende, forholdsmæssige og gennemsigtige, at ethvert afslag begrundes, og at der findes en klageprocedure.

Tilrådighedsstillelse af andre teletjenester end taletelefoni, oprettelse og tilrådighedsstillelse af offentlige telenet og andre net, der bruger radiofrekvenser, kan kun finde sted efter en generel godkendelses- eller anmeldelsesprocedure.

[...]«

3 Som følge af en anmodning fra Storhertugdømmet Luxembourg af 28. juni 1996 i henhold til direktivets artikel 2, stk. 2, fjerde afsnit, indrømmede Kommissionen ved beslutning 97/568/EF af 14. maj 1997 (EFT L 234, s. 7) om indrømmelse af yderligere gennemførelsesfrister for Luxembourg for så vidt angår gennemførelsen af Kommissionens direktiv om fuld liberalisering af markedet for teletjenester Luxembourg en yderligere frist, som udskød ophævelsen af eksklusive rettigheder hvad angår tilrådighedsstillelse af taletelefoni til den 1. juli 1998 (beslutningens artikel 1) og ophævelse af andre restriktioner for tilrådighedsstillelse af allerede liberaliserede teletjenester til den 1. juli 1997 (beslutningens artikel 2).

4 Direktivets artikel 4d har følgende ordlyd:

»Medlemsstaterne må ikke diskriminere mellem tilrådighedsstillere af offentlige telenet med hensyn til ret til adgang med henblik på tilrådighedsstillelse af sådanne net.

Når det ikke er muligt at give virksomheder, der ønsker at tilbyde offentlige telenet, yderligere ret til adgang på grund af gældende væsentlige krav, skal medlemsstaterne sikre adgang på rimelige vilkår til eksisterende faciliteter oprettet med ret til adgang, og disse ikke må kopieres.«

5 Artikel 2, nr. 6, i Rådets direktiv 90/387/EØF af 28. juni 1990 om oprettelse af det indre marked for teletjenester ved gennemførelse af tilrådighedsstillelse af åbne net ONP (Open Network Provision — tilrådighedsstillelse af åbne net) (EFT L 192, s. 1), som ændret ved Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 97/51/EF af 6. oktober 1997 (EFT L 295, s. 23), bestemmer, at i direktiv 90/387 forstås ved »væsentlige krav«:

»ikke-økonomiske hensyn til almenhedens interesse, der kan foranledige en medlemsstat til at begrænse adgangen til oprettelse eller drift af offentlige telenet eller -tjenester. Sådanne hensyn er nettets driftssikkerhed og integritet samt i begrundede tilfælde interoperabilitet mellem tjenester og databeskyttelse, miljøbeskyttelse og hensynet til by- og landsplanlægning samt effektiv udnyttelse af frekvensspektret og beskyttelse mod skadelig interferens mellem radiobaserede telesystemer og andre rum- eller jordbaserede tekniske systemer. [...]«

De nationale bestemmelser

6 Artikel 7 i den luxembourgske lov af 21. marts 1997 om telekommunikation (*Memorial* A 1997, s. 761, herefter »telekommunikationsloven«) fastsætter en licensordning for tilrådighedsstillelse af telenet og for tele-, mobiltele- og personsøgningstjenester.

7 Telekommunikationslovens artikel 34, stk. 1, første afsnit, bestemmer:

»[...] indehaveren af en licens til tilrådighedsstillelse af et telenet [...] er berettiget til at gøre brug af statens og kommunernes offentlige område til at etablere kabler, luftledninger og dertil hørende faciliteter og at udføre ethvert arbejde, der er forbundet hermed under hensyntagen til deres formål og til retlige og administrative bestemmelser vedrørende benyttelsen.«

8 Telekommunikationslovens artikel 35 har følgende ordlyd:

»1) Før der etableres kabler, luftledninger og dertil hørende faciliteter på statens eller kommunernes offentlige område, fremlægger indehaveren af en licens til tilrådighedsstillelse af et telenet [...] et situationsrids og en nærmere beskrivelse af de arbejder, der skal udføres, til godkendelse af den myndighed, hvorunder statens eller kommunernes offentlige område hører.

2) Myndighederne kan ikke pålægge indehaveren af en licens til tilrådighedsstillelse af telenet [...] nogen afgift, skat, betaling, vederlag eller godtgørelse, uanset hvilken form det måtte have, for retten til at benytte statens eller kommunernes offentlige område.

Indehaveren af en licens til tilrådighedsstillelse af et telenet [...] har endvidere ret til gratis adgang til kabler, luftledninger og dertil hørende faciliteter i de offentlige indretninger på statens eller kommunernes offentlige område.«

9 Telekommunikationslovens artikel 35, stk. 3, bestemmer, at de omkostninger, der er forbundet med ændringer af kabler, luftledninger og dertil hørende faciliteter, afholdes af indehaveren af en licens til tilrådighedsstillelse af et telenet.

Den administrative procedure

10 Ved skrivelse af 22. juli 1999 til de luxembourgske myndigheder gjorde Kommissionen opmærksom på de forpligtelser, der påhviler dem i henhold til direktivets artikel 4d.

11 Kommissionen var hverken tilfreds med resultaterne af et bilateralt møde afholdt den 10. september 1999 eller med svaret fra de luxembourgske myndigheder i skrivelse af 16. september 1999, hvorfor den den 17. januar 2000 tilsendte Storhertugdømmet Luxembourg en åbningsskrivelse, hvori den opfordrede det til at fremsætte sine bemærkninger vedrørende gennemførelsen af direktivets artikel 4d.

12 Da denne skrivelse ikke blev besvaret, tilsendte Kommissionen ved skrivelse af 3. august 2000 en begrundet udtalelse, hvori den opfordrede Luxembourg til at træffe de nødvendige foranstaltninger til at efterkomme udtalelsen inden for en frist på to måneder efter dens meddelelse.

13 Eftersom Kommissionen ikke modtog noget svar fra de luxembourgske myndigheder, anlagde den nærværende sag.

Sagen for Domstolen

Parternes argumenter

14 Ifølge Kommissionen kan det forhold, at der ikke stilles en ikke-diskriminerende ret til adgang til rådighed for teleoperatørerne, enten følge af, at bestemmelserne i telekommunikationsloven ikke anvendes korrekt, eller af, at der må vedtages yderligere bestemmelser i luxembourgsk ret for at sikre en effektiv gennemførelse af direktivets artikel 4d.

15 Kommissionen har anført tre argumenter for at godtgøre, at Storhertugdømmet Luxembourg ikke har truffet alle nødvendige foranstaltninger for at sikre en effektiv og ikke-diskriminerende adgang til licensindehaverne:

— usikkerhed vedrørende de relevante luxembourgske retsregler,

— ingen henvisning til væsentlige krav, som kan begrunde nægtelse af ret til adgang, og

— mulig forskelsbehandling.

16 For så vidt angår for det første usikkerheden vedrørende de relevante luxembourgske retsregler har Kommissionen anført, at retten til adgang til det offentlige luxembourgske område for indehaverne af en telenetoperatørlicens, som teoretisk følger af telekommunikationslovens artikel 34 og 35, ikke er gennemført i praksis ved en procedure, der er egnet til at sikre, at der ikke sker forskelsbehandling. I denne henseende er kompetencefordelingen langt fra klar. Den luxembourgske regering har selv bemærket, at der er flere myndigheder, der er kompetente til at udstede tilladelser vedrørende ret til adgang, nemlig administration de l'Enregistrement et des Domaines, som har kompetence inden for det statslige område (med undtagelse af det nationale vejnet), administration des Ponts et Chaussées med hensyn til det nationale vejnet samt forsamlingen af borgmesteren og viceborgmestre for hver kommunes område.

17 Vedrørende det offentlige jernbanenet, drevet af Société nationale des chemins de fer luxembourgeois (herefter »CFL«), har Kommissionen anført, at ifølge det luxembourgske Institut des télécommunications (offentligt organ, der påser, at telekommunikationslovens bestemmelser bliver overholdt), er det staten og ikke CFL, der er kompetent til at behandle anmodninger om at lægge kabler langs jernbanenettet, mens det ifølge det luxembourgske transportministerium er CFL, der skal behandle en sådan anmodning. Imidlertid følger det af en afgørelse af 13. december 2000, truffet af Forvaltningsdomstolen (Luxembourg), at CFL ikke har ret til at indrømme eller afslå adgang til vejnettet.

18 For så vidt angår kommunerne er det ikke klart, hvori bestemmelserne om ret til adgang består, eller i det mindste hvad der er fælles for tilladelsesprocedurerne, som eventuelt er fordelt på forskellige kommuner.

19 Telekommunikationslovens artikel 35, stk. 1, bestemmer i øvrigt, at benyttelsesretten er underlagt en forudgående godkendelse af et teknisk situationsrids og en nærmere beskrivelse af de arbejder, der skal udføres, fra den myndighed, hvorunder det omhandlede offentlige område hører. Det tilkommer i praksis denne myndighed at afgøre, hvilke betingelser der gælder for adgangen til statens og kommunernes område. Endvidere er det nødvendigt for en telenetsoperatør at opnå en særlig adgang til vejnettet. Ifølge Kommissionen er spørgsmålet om, hvorvidt proceduren for adgang til vejnettet er i overensstemmelse med anmodningen om godkendelse af situationsrids og beskrivelse af de arbejder, der skal udføres, som omhandlet i telekommunikationslovens artikel 35, stk. 1, eller er i strid med denne anmodning, ikke klart afgjort.

20 Denne konstatering støttes af et konkret eksempel. Compagnie générale pour la diffusion de la télévision (herefter »Coditel«), som er indehaver af en licens til etablering og tilrådighedsstillelse af et fast telenet i henhold til telekommunikationsloven, har siden marts 1999 indgivet anmodninger om tilladelser til at lægge kabler til de forskellige omhandlede luxembourgske organisationer og myndigheder.

21 CFL har meddelt Coditel, at der ikke kan gives tilladelse til at lægge kabler, og alene begrundet dette afslag med selskabets egne strategiske overvejelser. Med hensyn til anmodningen om adgang til vejnettet, som Coditel havde indgivet til vejdirektoratet, har myndigheden i besvarelse af 23. september 1999, henvist til de tekniske vanskeligheder, der var forbundet med koordineringen af de forskellige telenetsoperatøreres anmodninger, som begrundelse for forsinkelsen

i behandlingen af sagen. Den skrivelse, Coditel har sendt til administration de l'Enregistrement et des Domaines, samt flere skrivelser, selskabet har sendt til Arbejdsministeriet, er endnu ikke besvaret.

22 For det andet har Kommissionen understreget, at direktivet indeholder en mulighed for at nægte at indrømme ret til adgang i tilfælde af gældende væsentlige krav. Imidlertid er ingen steder i de afslag, Coditel har modtaget fra forskellige myndigheder eller forvaltninger, som beskæftiger sig med ret til adgang, særligt administration des Ponts et Chaussées og CFL, henvist til gældende væsentlige krav som omhandlet i direktivets artikel 4d.

23 For det tredje har Kommissionen anført, at direktivets artikel 4d, første afsnit, forbyder »diskrimination mellem tilrådighedsstillere af offentlige telenet med hensyn til ret til adgang med henblik på tilrådighedsstillelse af sådanne net«. I henhold til de oplysninger, Kommissionen har til rådighed, har ingen nye operatører, som har anmodet om at få ret til adgang til offentligt område med henblik på at kunne sikre det lokale nets tilslutning til udenlandske samt udbyde teletjenester i konkurrence med l'entreprise des Postes et Télécommunications (herefter »EPT«), endnu opnået tilladelse. Det var EPT, der fik entreprisen til at lægge kabler langs visse motorveje, mens andre indehavere af en licens til tilrådighedsstillelse af et telenet hidtil har fået afslag på anmodninger om ret til adgang.

24 Den luxembourgske regering har til støtte for sin påstand anført, at princippet om ikke-diskrimination mellem tilrådighedsstillere af offentlige telenet, som omhandlet i direktivets artikel 4d, er gennemført i luxembourgsk ret, hvilket Kommissionen ikke har bestridt. Udøvelsen af retten til adgang er underlagt præcise regler fastsat og offentliggjort af de kompetente myndigheder. Disse regler er ens for

alle, der har ret til adgang, og er ikke specifikke for telekommunikationssektoren, der ikke har særlige rettigheder.

25 Med hensyn til kompetencefordelingen har den luxembourgske regering gjort gældende, at administration de l'Enregistrement et des Domaines er den kompetente myndighed for så vidt angår statens offentlige område, mens dette områdes vejnet hører under administration des Ponts et Chaussées. Betingelserne for adgang til vejnettet udleveres efter anmodning og findes endvidere på myndighedens hjemmeside. På samme måde bliver reglerne om indrømmelse af ret til adgang til kommunernes offentlige område, for så vidt angår den del, som forsamlingen af borgmesteren og viceborgmestre er kompetente indenfor, udleveret til interesserede efter anmodning og kan ligeledes for visse kommuners vedkommende findes på kommunens hjemmeside.

26 Vedrørende det konkrete tilfælde, som Kommissionen har fremhævet, har den luxembourgske regering henvist til en dom af 4. juli 2000 afsagt af Appeldomstolen (Luxembourg) i sag nr. 24369 mellem Coditel og CFL. Denne dom bekræfter, at proceduren for godkendelse af situationsrids og beskrivelse af de arbejder, der skal udføres, må afsluttes, før den ret til adgang, som er tillagt indehaverne af en licens til tilrådighedsstillelse af et telenet i henhold til telekommunikationslovens artikel 34 og 35, kan udøves. Denne betingelse er gældende for alle operatører, som påberåber sig en ret til adgang ifølge den nævnte lov, og rejser ikke tvivl om, hvorvidt denne ret eksisterer.

27 Den luxembourgske regering har præciseret, at nægtelsen af at give Coditel adgang til statens jernbanenet er begrundet i to forhold. For det første havde operatøren først adresseret sin anmodning om adgang til CFL på grund af dette selskabs egenskab af forvaltning for statens jernbanenet. Med dom af 13. december 2000 har Forvaltningsdomstolen imidlertid præciseret, at den kompetente myndighed til at godkende situationsrids er Transportministeriet for så vidt angår jernbanenettet, idet forvaltningen for jernbanenet var inkompetent med hensyn til indrømmelse af adgang til statens ejendom. For det andet skyldes

den omstændighed, at Coditels anmodning om adgang ikke blev taget til følge, ikke en diskriminerende nægtelse af adgang til statens område fra forvaltningen, men det forhold, at denne operatør ikke havde fremlagt et situationsrids og en nærmere beskrivelse af de arbejder, der skal udføres, over det fremtidige net.

28 For så vidt angår Kommissionens argument om, at kravet om et situationsrids førte til, at det er umuligt effektivt at udøve retten til adgang på grund af, at udarbejdelsen af et sådan situationsrids kræver tekniske oplysninger, som ikke er tilgængelige, idet det alene er den omhandlede forvaltning af offentlige net, som kan levere dem, har den luxembourgske regering svaret, at de oplysninger, der er nødvendige for at kunne lave et situationsrids er en enkel topografisk afbildning, som findes i form af et offentligt dokument og er tilgængeligt fra administration du Cadastre et de la Topographie.

29 Endelig har den luxembourgske regering anført, at den i nærværende sag omhandlede procedure i mellemtiden er blevet ændret ved storhertugelig anordning af 8. juni 2001 om fastsættelse af betingelserne for teleoperatørernes, elektricitetstransportforvaltningens og naturgastransportørselskabernes anvendelse af statens vej- og jernbanenet (*Memorial* A 2001, s. 1394).

Domstolens bemærkninger

30 Det fremgår af fast retspraksis, at spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger et traktatbrud, skal afgøres på baggrund af forholdene i medlemsstaten, som de var

ved udløbet af fristen i den begrundede udtalelse, og at ændringer af forholdene i tiden derefter ikke kan tages i betragtning af Domstolen (jf. bl.a. dom af 30.1.2002, sag C-103/00, Kommissionen mod Grækenland, Sml. I, s. 1147, præmis 23, og af 30.5.2002, sag C-323/01, Kommissionen mod Italien, Sml. I, s. 1147, præmis 8).

31 Herefter kan de ændringer til luxembourgsk ret, som følger af storhertugelig anordning af 8. juni 2001, ikke tages i betragtning ved Domstolens vurdering af, om nærværende traktatbrudssøgsmål skal tages til følge.

32 Ligeledes følger det af fast retspraksis, at med henblik på gennemførelsen af et direktiv i en medlemsstats retssystem skal de pågældende nationale retsforskrifter give en sikker hjemmel for, at direktivet efterleves fuldt ud, at retstilstanden med hjemmel i nævnte retsforskrifter er tilstrækkelig klar og præcis, og at de af direktivet omfattede sættes i stand til at få fuldt kendskab til deres rettigheder (jf. bl.a. dom af 23.3.1995, sag C-365/93, Kommissionen mod Grækenland, Sml. I, s. 499, præmis 9, og af 10.5.2001, sag C-144/99, Kommissionen mod Nederlandene, Sml. I, s. 3541, præmis 17).

33 I lyset af disse betragtninger skal det vurderes, om de luxembourgske bestemmelser, der var i kraft på tidspunktet for udløbet af fristen i den begrundede udtalelse, var i overensstemmelse med kravene i direktivets artikel 4d.

34 I henhold til denne bestemmelses første afsnit må medlemsstaterne ikke diskriminere mellem tilrådighedsstillere af offentlige telenet med hensyn til ret til adgang med henblik på tilrådighedsstillelse af sådanne net.

35 I henhold til telekommunikationslovens artikel 34, stk. 1, første afsnit, er en ret til adgang udstedt i overensstemmelse med de retlige og administrative bestemmelser vedrørende anvendelse af statens og kommunernes offentlige område en del af en licens tildelt til tilrådighedsstillelse af telenet.

36 Imidlertid er en sådan foranstaltning ikke tilstrækkelig til at overholde kravene i direktivets artikel 4d. Denne bestemmelse har således til formål at sikre den effektive udøvelse af retten til adgang med henblik på liberalisering af tilrådighedsstillelsen af infrastruktur på telekommunikationsområdet. En effektiv gennemførelse af den nævnte bestemmelse forudsætter, at den myndighed, der er kompetent med hensyn til tildeling af sådanne rettigheder, er klart udpeget, og at der er etableret gennemsigtige administrative procedurer til gennemførelsen heraf. Dette er imidlertid ikke tilfældet i nærværende sag.

37 Angående udpegning af den kompetente myndighed kan medlemsstaterne ganske vist fordele kompetencen på nationalt plan, som de finder det hensigtsmæssigt, og kan gennemføre et direktiv ved foranstaltninger, der træffes af forskellige myndigheder (jf. dom af 14.1.1988, forenede sager 227/85-230/85, Kommissionen mod Belgien, Sml. s. 1, præmis 9), men borgerne skal ikke desto mindre sættes i stand til at få fuldt kendskab til deres rettigheder.

38 Den omhandlede godkendelsesordning vedrørende indrømmelse af ret til adgang til et offentligt område savner imidlertid gennemsigtighed. Vedrørende det offentlige jernbanenet fremgår det af sagens akter, at de luxembourgske myndigheder selv var uenige om spørgsmålet om, hvorvidt den myndighed, der var kompetent til at behandle en anmodning om at lægge kabler langs jernbanenettet, var CFL, som det luxembourgske transportministerium havde anført, eller staten, som anført af Institut des télécommunications luxembourgeois.

39 For så vidt angår procedurerne for indrømmelse af ret til adgang er anvendelse af statens eller kommunernes offentlige område i henhold til telekommunikationslovens artikel 35, stk. 1, betinget af en forudgående godkendelse af et situationsrids og en nærmere beskrivelse af de arbejder, der skal udføres, fra den myndighed, hvorunder det omhandlede offentlige område hører. Indehaverne af en licens til tilrådighedsstillelse af et telenet, som ønsker at gøre brug af den ret til adgang, som følger heraf, skal desuden opnå adgang til vejnettet fra statslige myndigheder og fra alle de omhandlede lokale myndigheder efter nettets beliggenhed. Den luxembourgske regering har ikke anført at have etableret og offentliggjort gennemførelsesbestemmelser i denne henseende. Selv om de procedurer, der følges af de forskellige kompetente myndigheder, kan udleveres efter anmodning fra interesserede eller i visse tilfælde findes ved brug af internettet, er helheden af administrative procedurer dog ikke desto mindre langt fra at være gennemsigtig og derfor kan situationen føre til, at interesserede afskrækkes fra at anmode om ret til adgang.

40 Herefter må det konstateres, at Storhertugdømmet Luxembourg har tilsidesat sine forpligtelser, idet det ikke sikrer en effektiv gennemførelse af direktivets artikel 4d.

Sagens omkostninger

41 I henhold til procesreglementets artikel 69, stk. 2, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Da Kommissionen har nedlagt påstand om, at Storhertugdømmet Luxembourg tilpligtes at betale sagens omkostninger, og Storhertugdømmet Luxembourg har tabt sagen, bør det pålægges det at betale sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling)

1) **Storhertugdømmet Luxembourg har tilsidesat sine forpligtelser, idet det ikke i praksis sikrer en effektiv gennemførelse i luxembourgsk ret af artikel 4d i Kommissionens direktiv 90/388/EØF af 28. juni 1990 om liberalisering af markedet for teletjenester, som ændret ved Kommissionens direktiv 96/19/EF af 13. marts 1996.**

2) **Storhertugdømmet Luxembourg betaler sagens omkostninger.**

Puissochet Gulmann Skouris

Macken Colneric

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 12. juni 2003.

R. Grass J.-P. Puissochet

Justitssekretær Formand for Sjette Afdeling